

Svatý Jan Klimak - O modlitbě (Stupeň dvacátý osmý)

Podstatou modlitby je společné usebrání a sjednocení člověka s Bohem.

Jejím cílem je držet svět pohromadě. Je to smíření s Bohem, matka i dcera slz, odčinění hříchů, most přes pokušení, ohrada před trýzní. Modlitba zažehává spory, je to andělské dílo, potrava všech netělesných bytostí; budoucí radost, nekonečná činnost, pramen ctností, dárce milostí, neviditelný pokrok, duševní potrava, osvícení ducha, sekera proti zoufalství, zjevení naděje, modlitba zbavuje smutku, je to bohatství mnichů, poklad hésychastů, umenšení hněvu, zrcadlo duchovního pokroku, projev dosaženého úspěchu, odhalení duševního stavu, hlasatel věcí budoucích, znamení slávy. Člověku, který se skutečně modlí, je modlitba porotou i soudní síní, trůnem Páně - a to ještě před posledním soudem.

Vstaňme a slyšme, jak tato posvátná královna ctností volá silným hlasem: „Podtež ke mně všickni, kteříž pracujete a obtíženi jste, a já vám odpočinutí dám. Vezměte jho mé na se, a učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem, a naleznete odpočinutí dušem svým“¹ a vyhojení svým ranám. „Jho mé zajisté jestiž rozkošné“² a je lékem na velké hříchy.

Ti z nás, kdo předstupujeme před Krále a začínáme rozmlouvat s Bohem, nevydávejme se na cestu nepřipraveni, aby Bůh již zdáli nespátril, že nemáme zbraně a oděv vhodný ke královské audienci, a nepřikázal svým pobočníkům a služebníkům svázat nás, odvrhnout od jeho tváře, roztrhat naše prosby a mrštit nám je do obličeje.

Když předstupuješ před tvář Páně, nechť je šat tvé duše celý utkán z nití zapomnění na nečisté, jinak nebudeš mít z modlitby žádný užitek. Všechny tvé modlitby ať jsou prosté. Celník a ztracený syn byli smíření s Bohem jedním slovem.

Je pouze jedno stání na modlitbách, ale existuje mnoho rozličných podob modlitby a je mezi nimi mnoho rozdílů. Někteří s Bohem rozmlouvají jako s přítelem a Vládce, zpívají mu hymny a předkládají prosby nikoli za sebe, ale za druhé. Jiní prosí o duchovní bohatství, slávu a větší sebejistotu v modlitbě, další o to, aby byli konečně zbaveni svého protivníka, další úpěnlivě prosí o postavení, jiní o to, aby se už nemuseli starat o své dluhy, další o to, aby byli vysvobozeni z vězení, další o to, aby byli zproštěni obvinění.

Na první místo v seznamu našich modliteb zařadme upřímné poděkování, na druhé pak vyznání hříchů a hlubokou zkroušenost duše. Teprve pak vyjevme Králi králů svou prosbu. Taková modlitba je nejlepší, jak zjevil jednomu z bratří anděl Páně.

I kdybys stanul jako obviněný před pozemským soudcem, nenašel bys lepší modlitbu. A když jsi to nezažil, nikdy nestál před soudem a neviděl ani jiné u výslechu, pouč se z toho, jak prosí nemocní u lékaře, když je mají řezat nebo jim vypalovat rány.

Nehledej při modlitbě žádná zvláštní slova (1), nebeskému Otci se často zalíbí spíše prosté a jednoduché dětské broukání. Nesnaž se rozvláčně žvanit (2), abys nerozrušil svého ducha hledáním slov. Jedno celníkovovo slovo obměkčilo Boha a jedno slovo víry spasilo lotra po pravici. Mnohomluvnost při modlitbě často odvádí ducha a činí jej roztržitým, zatímco stručnost jej soustřeďuje.

Stane-li se ti, že při nějakém slově modlitby pocítíš radost nebo zkoušenost, zdrž se u něj; tehdy se totiž společně s námi modlí náš strážný anděl.

Nebud' v rozmluvě s Bohem příliš smělý, byť jsi dosáhl čistoty. Spíše přistupuj k modlitbě s velkou pokorou a bude ti dovolena větší smělost.

I když jsi zdolal celý žebřík ctností, modli se za odpuštění hříchů a slyš, co říká Pavel o hříšnicích: „z nichž já první jsem“.¹⁴ Olej a sůl ochucují jídlo, cudnost a slzy dávají křídla modlitbě. Jestliže se zahališ úplnou mírností a osvobodil ses od hněvu, pak nebudeš muset vynaložit velkou námahu a uvolníš svůj rozum ze zajetí.

Dokud jsme nedosáhli skutečné modlitby, podobáme se lidem, kteří učí své děti prvním krůčkům (3).

Snaž se neustále pozdvihovat svou mysl k modlitbě nebo ji, lépe řečeno, uzavřít do slov modlitby. A když vysílenu tvou nezralostí padne, znovu ji pozvedni, protože duchu je vlastní nestálost. Všemocný Bůh však dokáže způsobit, aby vydržela stát zpříma. A skutečně, vybojuješ-li tento boj, i tvého ducha navštíví ten, který dokáže ohraničit moře ducha, a při tvé modlitbě řekne: „Až potud vycházeti budeš, a dále nic.“¹⁵ Ducha nelze spoutat, ale kde je jeho Stvořitel, tam se všechno podřizuje jemu.

Jestliže jsi někdy viděl slunce (4), budeš umět náležitě rozmlouvat i s Ním. Pokud jsi je však neviděl, jak s Ním budeš moci upřímně rozmlouvat?

Počátkem modlitby je, když jedním slovem zaženete rozptýlenost mysli, hned jak se objeví (5). Střední stadium je, když se soustředíte na to, co se říká nebo myslí. Vrcholem je uchvácení mysli Hospodinem.

Jiná radost z modlitby se dostavuje u lidí žijících ve společenství a jiná u modlících se poustevníků. Ta první může být trochu spjata s domýšlivostí, ta druhá je vždy plná pokory.

Budeš-li cvičit ducha, aby se nezatoulal příliš daleko, pak zůstaneš soustředěný, i když budeš sedět u stolu. Bloumá-li jen tak bez zábran, nikdy nezůstane u tebe. Velký umělec mocné a dokonalé modlitby o tom říká (6): „Ale v zboru raději bych chtěl pět slov srozumitelně promluvit“¹⁶ a tak dále. Tato věc je nezralým duším cizí, takže my nedokonalí potřebujeme nejen modlit se kvalitně, ale i dostatečně často, protože to druhé otevírá cestu prvnímu. Bůh dal čistou modlitbu neohroženě se modlícímu, ačkoli byl nečistý a modlil se s námahou.¹⁷ Bylo totiž řečeno: Dal modlitbu čistou tomu, kdo se modlil usilovně, i když ne v čistotě a s námahou.

Jedna věc je nečistá modlitba, něco jiného je, když zmizí, jiné je, když jste o ni připraveni, a něco jiného její zhanobení.

Nečistá modlitba znamená předstoupit před Boha a mít nevhodné myšlenky. Zmizení modlitby znamená být v zajetí nepodstatných starostí, být o ni připraven znamená, že myšlenky nepozorovaně zbloudí, zatímco zhanobení je, když na nás během modlitby cokoli útočí.

Nejsme-li při modlitbě sami, vytvořme si rozpoložení k prosbě ve svém nitru. Nejsou-li přítomni služebníci chvály, zaujměme modlitební postoj i navenek. U nedokonalých lidí totiž postoj rozumu často odpovídá tělesnému postoji.

Všem, a zejména těm, kdo přicházejí ke Králi pro odpuštění vin, je zapotřebí nevýslovné zkroušenosti. Dokud prodléváme ve vězení vášní, slyšme toho, který řekl Petrovi: opásej se poslušností, odlož vlastní vůli, předstup takto nahý před Hospodina v modlitbě a vzyvej jen jeho vůli.¹⁸ A tehdy přijmeš Hospodina jako lodivoda své duše a on tě bezpečně povede.

Pozvedni se nad lásku k světu a rozkoším, odhod' starosti, obnaž svou mysl a zavrhní tělo! Modlitba není nic než odcizení se světu viditelnému i neviditelnému. Co mi patří v nebi? Nic. A co jsem od Tebe chtěl na zemi? Nic, snad jen, abych k Tobě neustále lnul v nerušené modlitbě. Některé lidi těší bohatství, jiné sláva, další majetek. „Ale mně nejlépe jest přídržeti se Boha; pročez skládám v

Panovníku Hospodinu doufání své“^[8] že se zbavím vášní.

Víra dala modlitbě křídla, bez nichž se nedokáže vznést k nebesům. My vášniví vytrvale prosme Hospodina, protože všichni vášnivci se do stavu oprostění od vášní dostali tak, že své vášně přemohli.

I když se soudce nebál Boha (7), přesto mu ovdovělá duše opuštěná Bohem pro svůj hřích a pád dělala starosti. Bůh se proto za duši nakonec pomstí na těle, jejím protivníkovu, a na jejích nepřátelích, zlých démonech.^[9]

Na velkodušných zjevuje náš dobrý stvořitel svou lásku tím, že jim rychle poskytne, oč prosí. Naopak nevděčné duše nechává prodlévat v modlitbě dlouhý čas jako psy sužované hladem (8) a žízni po tom, oč prosí. Když totiž neposlušný pes dostane chleba, ihned odběhne od toho, kdo mu jej dal.

Poté, co jsi strávil mnoho času při modlitbě, neříkej, že nebylo ničeho dosaženo (9), vždyť už jsi něčeho dosáhl. Existuje snad vznešenější dobro než přimykát se k Hospodinu a přebývat neustále v jednotě s ním?

Ani odsouzenec nemá z vyřčení rozsudku (10) takový strach, jako přistupuje-li k modlitbě člověk, který o ni pečuje. Je-li tedy moudrý, bystrý a pamatuje na modlitbu, dokáže od sebe odvrátit láteření, hněv, starosti, soužení, sytost, pokušení a rozptylující myšlenky.

Vnitřní modlitbou se neustále připravuj na to, že předložíš Bohu své prosby, a rychle postoupíš vpřed. Viděl jsem, že lidé, kteří vynikali poslušností a snažili se pamatovat na Boha, dokázali rychle ovládnout svého ducha a ronili potoky slz. Byli totiž připraveni díky své svaté poslušnosti.

Když odříkáváte žalmy s celým společenstvím, duch může podlehnout rozptýlení a myšlenky mohou zbloudit. Při modlitbě o samotě k tomu nedochází, ale člověk zase bojuje s omrzelostí (11), zatímco v prvním případě pomáhá nadšení bratří (12).

Válka dosvědčila vojákovu lásku ke králi, čas modlitby a modlitební návyky dosvědčily mnichovu lásku k Bohu.

Tvůj stav ti zjeví tvá modlitba. Teologové tvrdí, že modlitba je mnichovým zrcadlem.

Kdo pokračuje v nějakém díle, ačkoli nastává čas modlitby, je obelstěn démony, kteří se nám skrze jeden čas snaží ukrást jiný.

Neodmítej modlit se za jinou duši, i když ti není dána milost modlitby. Víra toho, kdo prosí o modlitbu, často spasila i toho, kdo se ve zkroušenosti modlí.

Nebud' domýšlivý, když se modlíš za druhé a jsi vyslyšen. To jednala a dokázala jejich víra.

Každé dítě je denně zkoušeno svým učitelem z vědomostí, které se od něho naučilo. Každý duch se při modlitbě zodpovídá z toho, jakou získal od Boha duchovní sílu. Proto je třeba mít na paměti, že když se modlíš s bdělostí ducha, budeš brzy bojovat se zlostnými náladami (13), a právě o to usilují naši nepřátelé.

Každý ctnostný skutek, a tím spíše modlitba, má být vždy činěn velmi citlivě. A citlivě se duše modlí tehdy, když je silnější než hněv.

Čeho se dosáhne mnoha dlouhými modlitbami, to přetrvá.

Kdo našel Hospodina (14), nebude již při modlitbě mluvit vlastní řečí, protože jej Duch svatý zastoupí „lkáními nevypravitelnými“.^[10]

Nevytvářej si při modlitbě žádné smyslové představy (15), abys nepodleh roztržitosti.

Když zmizí pochybnost, je to zjevné potvrzení nejistého.

Jestliže ti skutečně záleží na modlitbě, buď milosrdný (16). Mniši tak získají stokrát víc a také věčný život na onom světě (17).

Oheň v srdci zažehl modlitbu (18). Když se probudí a je přijata do nebe, tak do vyšších pater duše sestoupí oheň. Někteří lidé tvrdí, že modlitba je silnější než pamatování na smrt, ale podle mne jsou to dvě přirozenosti v jedné osobě.^{uu}

Dobry kůň se po cestě zahřívá a běží kupředu. Cestou myslím zpěv žalmů a koněm statečného ducha. Když zdálky cítí boj (20), je dobře připraven, a proto zůstává neporažen.

Je hanebné odejmout vodu žíznivým ústům, ale ještě hanebnější je vyrušit modlící se zkroušenou duši a odtrhnout ji od vytoužené, ale neukončené rozmluvy s Bohem.

Nepřestávej se modlit, dokud v tobě nevyhasne žár a nevyschne voda slz (21), protože třeba už nenastane vhodný čas, kdy budeš moci prosit o odpuštění hříchů.

Kdo okusil modlitbu, dokáže si často poskvřnit ducha byť i jediným náhodným slovem, a když pak přistoupí k modlitbě, nedostane se mu toho, po čem touží a čeho obvykle dosáhl.

Něco jiného je pravidelně hlídat své srdce (22) a něco jiného je, když duch jako vladař a velekněz dohlíží, aby srdce předkládalo duchovní oběti Kristu. Některé lidi svatý a nebeský vnitřní oheň sežehne, jak říká jeden z otců obdařených titulem Teolog,^{uu} protože ještě nejsou dostatečně očištěni. Jiné zase osvítlí podle míry jejich dokonalosti. Vždyť tentýž oheň je nazýván ohněm spalujícím,^{uu} a jinde světlem, které osvěcuje.^{uu} Někteří lidé proto vystupují z modlitby jako z ohnivé pece a cítí jakési ulehčení od nečistoty a hmoty. Jiní jsou jakoby osvíceni nějakým světlem a zahaleni do dvojího pláště pokory a radosti. Lidé, kteří opouštějí modlitbu, aniž by zakusili jeden z těchto účinků, modlili se tělesným, abych neřekl přímo židovským způsobem, a nikoli duchovně.

Mění-li tělo své schopnosti po kontaktu s jiným tělem, jak by mohl zůstat nezměněn člověk, který se nevinnýma rukama dotýká Božího těla (23)?

Vidíme, že náš dobrý Král - jako nějaký pozemský vládce - rozdává svým vojákům dary někdy sám, někdy skrze přítele, jindy skrze svého sluhu, či docela nepoznán. Ale vždy nakonec podle toho, jaký plášť pokory nosíme.

Stejně jako se pozemskému králi hnuší člověk, který před ním stojí, ale zároveň odvrací tvář a rozmlouvá s jeho nepřáteli, tak se před Hospodinem poskvřňuje člověk, který stojí na modlitbách, ale napadají ho nečisté myšlenky. Když pes takových myšlenek stále doráží, vezmi hůl a vyžeň ho (24). A když nepřestává, odolávej mu!

Pros s pláčem, hledej s poslušností, klepej trpělivě. Cožpak prosící nedostane, hledající nenalezne a klepajícímu nebude otevřeno?^{uu}

Střez se při modlitbě příliš prosit za ženy, aby tě démon nelapil z nekryté strany.

Nesnaž se také dopodrobna se zpovídat z počínání svého těla (25), abys ses nestal sám sobě zrádcem.

Ať se ti čas modlitby nestane časem úvah o tvých potřebách či duchovních úkolech! Nechceš-li být oloupen o to nejlepší, neustále se drž žezla modlitby a nebudeš litovat. A i kdybys padl, nepadneš docela. Modlitba je zbožný nátlak vyvíjený na Hospodina a my dosvědčujeme její užitečnost, když nás

démoni obtěžují při bohoslužbách. Zjevné je to z přemožení nepřítele: „Abych odtud poznal, že mne sobě libuješ, když by se neradoval nade mnou nepřítel můj“^[141] v čase boje. Žalmista praví: „Z celého srdce volám“^[142] to jest tělem, duší i duchem, a kde jsou poslední „dva neb tři ve jménu mém, tuť jsem já u prostřed nich“.

Nejsme všichni stejného těla ani ducha. Některým vyhovuje rychlý zpěv žalmů, jiným pomalý. Ti první bojují s roztržitostí, ti druzí s nevědomostí.

Jestliže v modlitbě stále předstupuješ před Krále, i když na tebe útočí nepřítel, buď statečný a neumdlévej! Nakonec tě opustí sami od sebe. Ti bezbožníci nechtějí přihlížet tomu, jak za svůj boj proti nim obdržíš věnec. A prchat budou i proto, že modlitba je zasáhne jako ohnivý bič. Seber všechnu odvalu a tvým učitelem modlitby bude Bůh (26).

Stejně jako zrak je přirozená schopnost, kterou nelze získat z řeči druhých, tak krásu modlitby nelze poznat z vyprávění. Jejím učitelem je Bůh, „kterýž učí lidi umění“^[143] prosebníku dává modlitbu a žehná letům spravedlivých.

Převzato se svolením nakladatele z knihy: Ióannes Klimakos, [Nebeský žebřík](#), přel. A. Sarkissianová.

^[141] Mt 11,28-29.

^[142] Mt 11,30.

^[143] 1Tm 1,15.

^[144] Jb 38,11.

^[145] 1K 14,19.

^[146] 1K 2,9.

^[147] Sk 12,8.

^[148] Ž 73,28.

^[149] Lk 18,1-7.

^[150] Ř 8,26.

^[151] Tyto dvě ctnosti tvoří podobnou jednotu, jako se v osobě Krista stýká lidská a božská přirozenost.

^[152] Zde Řehoř z Nazianzu.

^[153] Žd 12,29.

^[154] J 1,9.

^[155] Srov. Mt 7,8.

^[156] Ž 41,12.

^[157] Ž 119,145.

^[158] Ž 94,10.